

УДК 376:353:3.071 ("21"11/2017"21")

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-4\(6\)-221-230](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-4(6)-221-230)

Шевченко Світлана Миколаївна кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу історії та філософії освіти, Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України, вулиця Січових Стрільців, 52Д, Київ, 04053, <https://orcid.org/0000-0002-0432-8893>

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ (2017-2020 РР.)

Анотація. У статті представлено результати аналізу історико-педагогічної літератури та нормативно-правових документів у галузі освіти дітей з особливими потребами. З'ясовано, що нові нормативно-правові документи Державний стандарт початкової освіти (2018, 2020), Положення про спеціальну школу (2019), Положення про навчально-реабілітаційний центр (2019) та інші відіграли велику роль у розвитку не лише навчально-виховного процесу дітей з особливими потребами, але й їхнього швидкого адаптування у суспільство. Визначено, що діти з особливими потребами маючи свої особливості навчалися у спеціальних закладах. Обґрунтовано актуальність проблеми у цьому напрямку і доведено, що їх навчання і виховання здійснювалося у спеціально створених умовах, з'ясовано які послуги надавалися дітям з особливими потребами загальноосвітніми навчальними закладами, а також встановлено яким чином-відбувався навчально-виховний процес дітей з особливими потребами.

Визначено, які потреби належали до особливостей навчально-виховного процесу таких дітей, а саме: корекційно-розвиткові заняття, психолого-педагогічних послуги, корекція фізичного та/або розумового розвитку. Показано, що відповідно до порядку організації навчального процесу у загальноосвітніх навчальних закладах було визначено основні завдання спеціальної школи. Встановлено, що у досліджуваній період працювали різні типи закладів відповідно до особливих освітніх потреб, діти з особливими потребами маючи свої особливості навчалися у різних зазначених типах шкіл відповідно до своїх особливостей; навчалися за індивідуальними програмами, з'ясовано яким чином-відбувався навчально-виховний процес дітей з особливими потребами. Доведено, що впровадження покладено в основу інноваційного підходу до навчання дітей з особливими освітніми потребами є і нині однією з актуальних проблем їх розвитку.

Ключові слова: діти з особливими потребами, спеціальна школа, організації навчального процесу загальноосвітні навчальні заклади,

індивідуальні особливості, корекційно-розвиткові заняття, психолого-педагогічних послуги.

Shevchenko Svitlana Mykolayivna Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher, Senior Researcher of the Department of History and Philosophy of Education, Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, 52D Sichovykh Striltsiv Street, Kyiv, 04053, [https // orcid.org / 0000-0002- 0432-8893](https://orcid.org/0000-0002-0432-8893)

ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN SPECIAL INSTITUTIONS FOR CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS (2017-2020)

Abstract. The article presents the results of the analysis of historical and pedagogical literature and legal documents in the field of education of children with special needs. It has been established that the new legal documents of the State Standard of Primary Education (2018, 2020), the Regulations on the Special School (2019), the Regulations on the Educational and Rehabilitation Center (2019) and others have played a big role in the development of not only the educational process of children with special needs, but also for their rapid adaptation to society. It was determined that children with special needs, having their own characteristics, studied in special institutions. The relevance of the problem in this direction is substantiated and it is proved that their education and upbringing was carried out in specially created conditions, it was found out what services were provided to children with special needs by general educational institutions, and it was also established how the educational process of children with special needs took place.

It was determined what needs were related to the peculiarities of the educational process of such children, namely: correctional-developed classes, psychological and pedagogical services, correction of physical and / or mental development. It is shown that according to the order of organization of the educational process in general educational institutions, the main tasks of the special school were determined. It was established that during the study period, various types of institutions worked in accordance with special educational needs, children with special needs having their own characteristics in various specified types of schools in accordance with their own characteristics; studied under individual programs, it was found out how the educational process of children with special needs took place. It has been proven that the introduction is the basis of an innovative approach to teaching children with special educational needs and is now one of the urgent problems of their development.

Key words: children with special needs, special school, organization of the educational process, general educational institutions, individual characteristics, correctionally developed classes, psychological and pedagogical services.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Нині законодавство України в галузі освіти забезпечує правові засади подальшого розвитку системи

освіти у створенні умов для навчання, реабілітації, соціальної адаптації, інтеграції в суспільство дітей з особливими потребами. Основою їх діяльності був ряд чинних законодавчих документів: Законах України «Про освіту» (2017), «Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» (2017), Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг (2018), «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (2017), «Про охорону дитинства» (2020), «Про реабілітацію інвалідів в Україні» (2017), Постановах Кабінету Міністрів України Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр (2017), «Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (2017), Положення про спеціальну школу (2019), «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти» (2018, 2020), «Про повну загальну середню освіту» (2020), «Про встановлення тривалості здобуття повної загальної середньої освіти особами з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти» (2019, 2020), наказах Міністерству освіти і науки «Про затвердження Порядку зарахування осіб з особливими освітніми потребами до спеціальних закладів освіти, їх відрахування, переведення до іншого закладу освіти» (2018), «Про затвердження Типового переліку допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти» (2019), Листи МОН України «Про структуру 2017/18 н.р. та навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів» (2017), «Про навчальні плани та організацію навчально-реабілітаційного процесу для учнів з особливими освітніми потребами загальноосвітніх навчальних закладів 2017/18 н.р.» (2017), Національній стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 рр. та ін. У названих документах законодавчо закріплені зміни, що відбулися в освітній політиці в період реформування, і одночасно накреслено нові завдання щодо подальшого розвитку системи освіти дітей з особливими освітніми потребами. В організації навчально-виховного процесу для учнів з особливими освітніми потребами важливу роль відіграв Державний стандарт початкової загальної освіти для цих дітей. Це базовий інструмент реалізації конституційного права на освіту дітей з особливими потребами; комплексний нормативний документ, що охоплює зміст освітніх галузей і Базовий навчальний план. Відповідно до Державного стандарту визначався оптимальний зміст та обсяг навчального навантаження для дітей з особливими освітніми потребами у поєднанні з відповідною розвивально-корекційною роботою. Однак для кожного спеціального закладу були розроблені Положення, які визначали організаційні засади діяльності спеціальних шкіл, навчально-реабілітаційних центрів тощо. Саме тому проведений аналіз вище названих документів допоможе простежити як відбувалося оновлення шкільної освіти дітей з особливими потребами, зокрема

показати введення новизни в організацію навчально-виховного процесу у спеціальних школах, що і є актуальною проблемою на сучасному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історіографія дослідження спеціальної літератури свідчить, що вітчизняні сурдопедагоги: А.Басова, В.Бондар, О.Дьячков, А.Доброва, С.Єгорова, І.Єрьоменко, В.Слюсаренко, М.Ярмаченко та ін. висловлювали цілу низку ідей та положень щодо розвитку спеціальних шкіл для дітей з особливими потребами. Організацією життєдіяльності інтернатних закладів цікавилися сучасні науковці, такі як: А.Машкаринець-Бутко, В.Химинець, П.Стрічик, В.Шевченко та ін.

Аналіз наукових досліджень показує нову методологію розвитку спеціальної освіти (В.Бондар, В.Засенко, О.Таранченко та ін.), яка передбачає створення нових умов для здобуття дітьми різних освітніх рівнів, не залежно від стану здоров'я, наявності тих чи інших порушень психофізичного розвитку; спрямування освіти на задоволення потреб дітей та їхніх батьків шляхом надання освітніх послуг; розширення мережі навчальних установ та надання батькам прав вибору освітньої моделі для своєї дитини.

Відповідно до Положення про спеціальну школу (2019), зазначалося, що «спеціальна школа є закладом загальної середньої освіти, у своїй діяльності керується Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про охорону дитинства», «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні». Також у Положенні про Навчально-реабілітаційний центр (2019) зазначалося, що Центр є закладом загальної середньої освіти для осіб з особливими освітніми потребами, зокрема зумовленими складними порушеннями розвитку, у своїй діяльності керується Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», іншими актами законодавства та цими Положенням.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз сучасних досліджень та нормативно-правових документів особливо звертає на себе увагу на оновлену шкільну освіту дітей з особливими потребами, а особливо організація навчання для таких дітей відіграє дуже важливу роль у становленні та адаптації до нинішнього суспільства. Тому удосконалення такої системи навчання шляхом різних проектів, методів і форм роботи є найактуальнішою проблемою у розвитку шкільної освіти для дітей з особливими потребами.

Метою статті є аналіз історико-педагогічної літератури та нормативно-правових документів у галузі шкільної освіти дозволяє *визначити* особливості навчально-виховного процесу для дітей з особливими потребами і *з'ясувати* які освітні послуги надавалися дітям у навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Згадаємо, що одним із нових нормативно-правових документів став Державний стандарт (2011), який відіграв значну роль у

розвитку навчально-виховного процесу дітей з особливими потребами. Саме в ньому було покладено основу інноваційного підходу до навчання дітей з особливими освітніми потребами:

- інклюзивне та інтегроване навчання;
- білінгвальне (двомовне) навчання дітей глухих та із зниженим слухом (уведення української жестової мови як навчального предмета та засобу навчання);
- формування життєвої компетентності у процесі навчання та реабілітації дітей з особливими освітніми потребами;
- формування життєвої компетентності у дітей з розумовою відсталістю як умови їх соціальної інтеграції, здатності застосовувати здобуті знання і вміння у практичній життєдіяльності [4].

Відповідно до порядку організації навчального процесу у загальноосвітніх навчальних закладах було визначено основні завдання спеціальної школи, а саме:

1) забезпечення здобуття учнями загальної середньої освіти на одному чи кількох її рівнях та/або дошкільної (за наявності дошкільного підрозділу) освіти з урахуванням їх індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів відповідно до державних стандартів;

2) створення умов для здобуття освіти учнями шляхом належного кадрового, матеріально-технічного забезпечення, забезпечення універсального дизайну та/або розумного пристосування, що враховує індивідуальні потреби та можливості учнів;

3) забезпечення системного психолого-педагогічного супроводу учнів;

4) надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг (допомоги) учням (вихованцям) та дітям, які не є учнями спеціальної школи;

5) забезпечення навчання учнів за допомогою найбільш прийнятних для них методів і способів спілкування в освітньому середовищі, які максимально сприяють засвоєнню знань і соціальному розвитку, використання в освітньому процесі української жестової мови, шрифту Брайля, допоміжних засобів для навчання, засобів альтернативної комунікації тощо;

6) викладання навчальних предметів (інтегрованих курсів) з урахуванням можливостей та потреб учнів способами, що є найбільш прийнятними для учнів спеціальної школи, у тому числі шляхом адаптації/модифікації змісту навчальних предметів (інтегрованих курсів), використання допоміжних засобів для навчання;

7) організація освітнього процесу, що ґрунтується на загальнолюдських цінностях, визначених Законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту»;

8) засвоєння учнями норм етики та загальнолюдської моралі, міжособистісного спілкування, основ гігієни та здорового способу життя;

9) сприяння набуттю ключових компетентностей учнями;

10) формування компетентностей для подальшого самостійного життя, забезпечення розвитку природних здібностей і обдарувань, творчого та критичного мислення, соціалізації учнів;

11) сприяння всебічному розвитку учнів;

12) надання консультацій батькам (іншим законним представникам) учнів та їх активне залучення до освітнього процесу [3].

У Положенні про Навчально-реабілітаційний центр (2019) зазначаалося, що основними завданнями центру були:

1) забезпечення здобуття учнями (вихованцями) загальної середньої освіти на одному чи кількох її рівнях та/або дошкільної (за наявності дошкільного підрозділу) освіти з урахуванням їх індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів відповідно до державних стандартів;

2) створення умов для здобуття освіти учнями (вихованцями) шляхом належного кадрового, матеріально-технічного забезпечення, забезпечення універсального дизайну та/або розумного пристосування, що враховує індивідуальні потреби та можливості учнів (вихованців);

3) забезпечення системного психолого-педагогічного супроводу учнів (вихованців), зокрема із складними порушеннями розвитку, з урахуванням їх стану здоров'я, індивідуальних особливостей;

4) надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг (допомоги) учням (вихованцям) центру та змінному контингенту;

5) забезпечення навчання учнів (вихованців) із складними порушеннями розвитку, а також — сліпих, глухих чи сліпоглухих за допомогою найбільш прийнятних для них методів і способів спілкування в освітньому середовищі (просторі), що максимально сприяє засвоєнню знань і соціальному розвитку, використання в освітньому процесі української жестової мови, шрифту Брайля, допоміжних засобів для навчання, а також засобів альтернативної комунікації для дітей, які цього потребують, тощо;

6) викладання навчальних предметів (інтегрованих курсів) способами, що є найбільш прийнятними для учнів із складними порушеннями розвитку, у тому числі шляхом адаптації/модифікації змісту навчальних предметів (інтегрованих курсів), використання допоміжних засобів для навчання;

7) організація освітнього процесу, що ґрунтується на загальнолюдських цінностях, визначених Законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту» та «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»;

8) сприяння набуттю ключових компетентностей учнями;

9) забезпечення здійснення реабілітаційних заходів для учнів центру, а також для змінного контингенту;

10) формування компетентностей для подальшого самостійного життя та соціалізації учнів;

11) сприяння всебічному розвитку учнів;

12) надання консультацій батькам учнів з метою забезпечення їх активної участі в освітньому процесі та соціалізації учнів і змінного контингенту [1, 2].

Діти з особливими освітніми потребами (діти сліпі та із зниженим зором, глухі та із зниженим слухом, з тяжкими порушеннями мовлення, із затримкою психічного розвитку, з порушеннями опорно-рухового апарату, розумовою відсталістю, діти із складними вадами розвитку (у тому числі діти з розладами аутичного спектру)) здобували освіту у різних типах: спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах (спеціальні навчально-виховні комплекси, об'єднання, навчально-реабілітаційні центри), загальноосвітніх школах зі спеціальними й інклюзивними класами та їх навчання і виховання здійснювалося у спеціально створених умовах, а саме: у складі спеціальної школи, створеної відповідно до пункту 5 Положення:

- з порушеннями слуху утворюються класи (дошкільні групи) для учнів глухих, класи (дошкільні групи) для учнів із зниженим слухом та за умов наявності в штаті закладу відповідних фахівців та навчально-матеріальної бази створюються класи (дошкільні групи) для учнів із тяжкими порушеннями мовлення. У разі недостатньої кількості учнів та за умови забезпечення індивідуального підходу в один клас можуть бути зараховані учні глухі та із зниженим слухом;

- з порушеннями зору — класи (дошкільні групи) для учнів сліпих, класи (дошкільні групи) для учнів із зниженим зором. У разі недостатньої кількості учнів та за умови забезпечення індивідуального підходу в один клас можуть бути зараховані учні сліпі та із зниженим зором;

- з порушеннями інтелектуального розвитку — класи (дошкільні групи) для учнів з легкими порушеннями інтелектуального розвитку, класи (дошкільні групи) для учнів з помірними порушеннями інтелектуального розвитку. У разі недостатньої кількості учнів та за умови забезпечення індивідуального підходу в один клас можуть бути зараховані учні з легкими та помірними порушеннями інтелектуального розвитку;

- з порушеннями опорно-рухового апарату — класи (дошкільні групи) для учнів з порушеннями опорно-рухового апарату;

- з тяжкими порушеннями мовлення — класи (дошкільні групи) для учнів з тяжкими порушеннями мовлення.

- У спеціальних школах незалежно від особливостей контингенту учнів та напряму (профілю) діяльності (крім спеціальних шкіл для осіб з інтелектуальними порушеннями) можуть створюватися окремі класи (дошкільні групи) для осіб:

- із складними порушеннями розвитку (у тому числі ті, які мають два та більше порушень) за умови, що одне з наявних порушень відповідає порушенням основного контингенту учнів;

- із розладами аутичного спектра, у тому числі не пов'язаними з інтелектуальним порушеннями.

Спеціальна школа також у своєму складі мала: дошкільний підрозділ; пансіон; інші структурні підрозділи.

Не менш важливе значення мала і гранична наповнюваність класів:

- 1) глухих — вісім осіб;
- 2) із зниженим слухом — десять осіб;
- 3) з тяжкими порушеннями мовлення — дванадцять осіб;
- 4) сліпих — вісім осіб;
- 5) із зниженим зором — дванадцять осіб;
- 6) з легкими порушеннями інтелектуального розвитку — дванадцять осіб;
- 7) з помірними порушеннями інтелектуального розвитку — шість осіб;
- 8) з порушеннями опорно-рухового апарату — десять осіб;
- 9) із складними порушеннями розвитку — шість осіб;
- 10) з розладами аутичного спектра — шість осіб [3].

Клас створювався за умови наявності більш як 50 відсотків граничної наповнюваності класів.

Серед організації освітнього процесу у спеціальній школі забезпечувалося дотримання державних стандартів повної загальної середньої освіти і спрямовувалося на розвиток особистості учня, формувалося його компетентностями, мало корекційну спрямованість та забезпечувало засвоєння освітньої програми, розвиток здібностей та подальшу соціалізацію учнів.

У свою чергу освітній процес організовувався в безпечному освітньому середовищі та здійснювався на принципах забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психологічного та інтелектуального розвитку дітей, їх особливих освітніх потреб. Крім того, *освітній процес* у спеціальних школах для осіб із порушеннями слуху, зору та опорно-рухового апарату (крім класів для учнів із складними порушеннями розвитку) організовувався за такими циклами відповідно до рівнів освіти:

1-й цикл початкової освіти — адаптаційно-ігровий (1-й і 2-й рік навчання);

2-й цикл початкової освіти — основний (3-й і 4-й рік навчання);

1-й цикл базової середньої освіти — адаптаційний (5-й і 6-й рік навчання);

2-й цикл базової середньої освіти — базове предметне навчання (7-й — 10-й роки навчання);

1-й цикл профільної середньої освіти — профільно-адаптаційний (11 рік навчання);

2-й цикл профільної середньої освіти — профільний (12 і 13 рік навчання).

Серед освітніх послуг, які надавалися дітям з особливими потребами у загальноосвітніх навчальних закладах була індивідуальна програма розвитку, яка містила: загальну інформацію про учня, інформацію про особливості та динаміку розвитку, особливості засвоєння освітньої програми (її окремих освітніх компонентів), потребу в індивідуальному навчальному плані, потребу в адаптації/модифікації змісту навчальних предметів (інтегрованих курсів),

перелік психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, яких потребує учень [3].

З питань надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами у класах було надання консультаційної допомоги батькам учнів або дітей, які отримують психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (допомогу) в спеціальній школі; психологічне забезпечення освітнього процесу в спеціальній школі здійснювалося практичними психологами, соціально-педагогічний патронаж — соціальними педагогами. Оцінювання результатів навчання учнів спеціальної школи здійснювався згідно із загальними критеріями оцінювання та з урахуванням індивідуального навчального плану. За потреби здійснювалася адаптація/модифікація проведення процедури оцінювання з урахуванням особливостей учнів. Таким чином, визначено, що діти з особливими потребами навчалися у різних типах шкіл, за індивідуальними програмами, з'ясовано яким чином-відбувався навчально-виховний процес дітей з особливими потребами.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок із напрямку. Аналіз історико-педагогічної літератури та нормативно-правових документів у галузі шкільної освіти дозволив визначити особливості навчально-виховного процесу для дітей з особливими потребами. До них належать корекційно-розвиткові заняття, психолого-педагогічних послуги, корекція фізичного та/або розумового розвитку. Встановлено, що відповідно до порядку організації навчального процесу у загальноосвітніх навчальних закладах було визначено основні завдання спеціальної школи. Доведено, що впровадження покладено в основу інноваційного підходу до навчання дітей цими потребами є і нині однією з актуальних проблем їх розвитку. Тому у подальшому потрібні розвідки у цьому напрямку, оскільки він і нині актуальний, постійно удосконалюється, має нові перспективи розвитку в організації навчально-виховного процесу для учнів з особливими освітніми потребами.

Література:

1. Литовченко С. Навчально-реабілітаційний центр як сучасна форма організації освіти дітей з порушеннями слуху. Особлива дитина: навчання і виховання. Вип. 1. 2017. С. 78-85.
2. Положення про Навчально-реабілітаційний центр (2019). Режим доступу : <https://corr.ks.ua/zatverdzheno-novu-redaktsiyu-polozhen-pro-spetsialnu-shkolu-ta-navchalno-reabilitatsiyuy-tsent.html>
3. Положення про спеціальну школу (2019). Режим доступу : <https://corr.ks.ua/zatverdzheno-novu-redaktsiyu-polozhen-pro-spetsialnu-shkolu-ta-navchalno-reabilitatsiyuy-tsent.html>
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту початкової загальноосвітньої школи» від 20 квітня 2011 р. №462. Київ. Відповідно до статті 31 Закону України «Про загальну середню освіту» (651-14). Кабінет Міністрів України постановив: Установити, що Державний стандарт впроваджується з 1 вересня 2012 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF#Text>

References:

1. Lytovchenko, S. (2017). Navchalno-reabilitatsiinyi tsentr yak suchasna forma orhanizatsii osvity ditei z porushenniamy slukhu [Training and Rehabilitation Center as a modern form of education for children with hearing impairments]. *Osoblyva dytna: navchannia i vykhovannia - Special child: education and upbringing*, 1, 78-85 [in Ukrainian].
2. Polozhennia pro Navchalno-reabilitatsiinyi tsentr [Regulations on the Training and Rehabilitation Center]. (n.d.). *corr.ks.ua* Retrived from [https://corr.ks.ua/zatverdzheno-novu-redaktsiyu-polozhen-pro-spetsialnu-shkolu-ta-navchalno-reabilitatsiyniy-tsentr.htm](https://corr.ks.ua/zatverdzheno-novu-redaktsiyu-polozhen-pro-spetsialnu-shkolu-ta-navchalno-reabilitatsiyniy-tsent.html) [in Ukrainian].
3. Polozhennia pro spetsialnu shkolu [Regulations on the special school]. (n.d.). *corr.ks.ua* Retrived from [https://corr.ks.ua/zatverdzheno-novu-redaktsiyu-polozhen-pro-spetsialnu-shkolu-ta-navchalno-reabilitatsiyniy-tsentr.htm](https://corr.ks.ua/zatverdzheno-novu-redaktsiyu-polozhen-pro-spetsialnu-shkolu-ta-navchalno-reabilitatsiyniy-tsent.html) [in Ukrainian].
4. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu pochatkovoї zahalnoosvitnoi shkoly» [The Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the State standard of primary school"]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua* Retrived from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].